

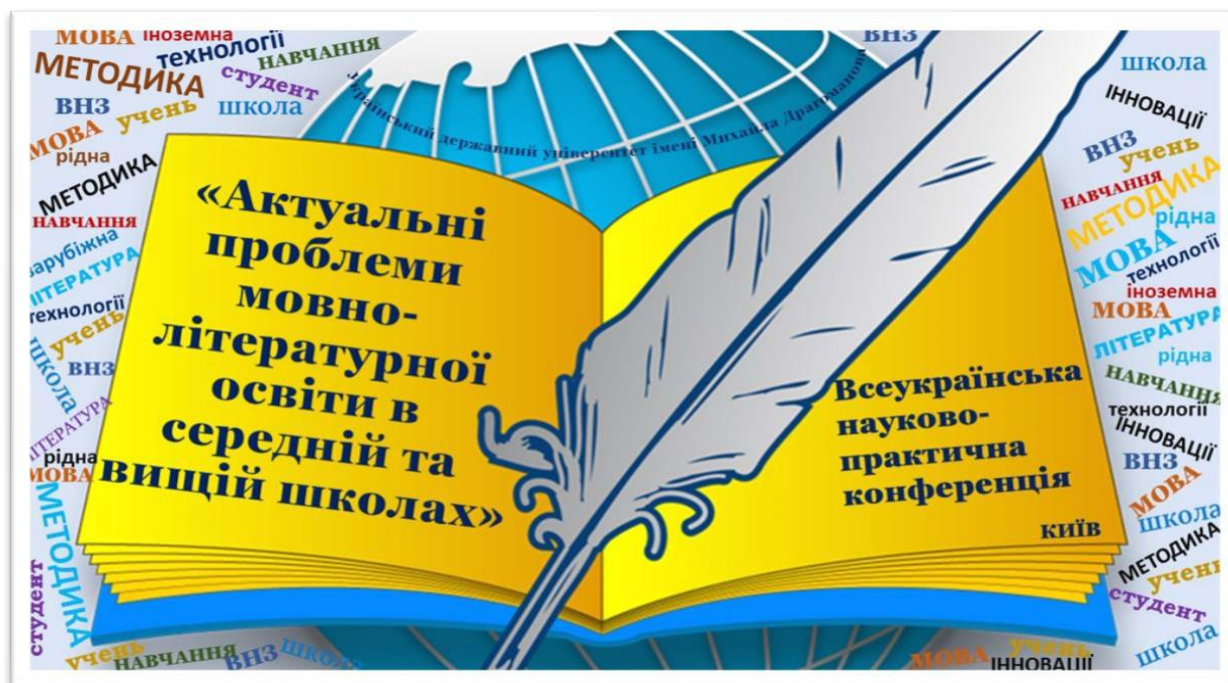
Міністерство освіти і науки України
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Факультет іноземної філології
Кафедра методики викладання світової літератури
Кафедра методики викладання іноземних мов
Український освітянський видавничий центр «Оріон»

Матеріали

IV Всеукраїнської науково-практичної
конференції

«Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах»

27 квітня

Київ – 2023

УДК 37.091.31:81/82(082)

А43

Рекомендовано до друку Вченою радою
факультету іноземної філології
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 1 від 28 серпня 2023 р.)

Редакційна колегія: Н. Є. Леміш, д-р філол. наук, проф. (гол. ред.); О. О. Ісаєва, д-р пед. наук, проф., В. В. Ніколаєнко, канд. пед. наук, доц. (заст. гол. ред.); А. Ю. Вітченко, канд. пед. наук, доц., А. О. Мельник, канд. пед. наук, доц. (відп.ред.).

А43   **Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах:** матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (27 квітня 2023 р.) / Укладачі: А. Ю. Вітченко, А. О. Мельник. – Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. – 160 с.

Topical Issues of Language and Literature Education in Secondary and Higher Schools: papers of IVth All-Ukrainian scientific and practical conference (April 27, 2023) / Compilers: A. Yu. Vitchenko, A. O. Melnyk. – Kyiv : Mykhailo Dragomanov State University of Ukraine Publishing House, 2023. – 160 p.

Збірник містить тези доповідей учасників IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми мовно-літературної освіти в середній та вищій школах», що висвітлюють сучасні проблеми методики викладання зарубіжної літератури та іноземних мов у закладах вищої й середньої освіти та пропонують шляхи їх вирішення.

Для вчителів закладів загальної середньої освіти, викладачів закладів вищої освіти, студентів педагогічних і філологічних факультетів, науковців.

The collection comprises abstracts of the participants of IVth All-Ukrainian scientific and practical conference "Topical Issues of Language and Literature Education in Secondary and Higher Schools", dealing with both topical issues of foreign literature and languages teaching methods at secondary and higher educational establishments, and ways of their solving.

The collection is intended for teachers of secondary schools, lecturers of higher educational establishments, students of pedagogical and philological faculties, and scholars.

Відповідальність за достовірність викладених у публікаціях фактів, а також за можливі огріхи щодо технічного оформлення цих публікацій несуть їхні автори.

УДК 37.091.31:81/82(082)

© УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023
© Редакційна колегія конференції, 2023

допомагає повніше й адекватніше збагнути і передати емоційний зміст висловлювання, що значною мірою підвищує якість міжособистісного та міжкультурного спілкування.

Список використаних джерел

1. Аскерова І.А. Семантичне поле назв емоційно-афективних станів у польській мові. К.: Освіта України, 2007. 226 с.
2. Назарчук Р. Тлумачення механізмів метафоризації в сучасному мовознавстві // HUMANITY, COMPUTERS AND COMMUNICATION (HCC'2015), 22-24 APRIL 2015, LVIV, UKRAINE, 133-135.
3. Шалев М. Інтерв'ю для «Букник-младший». Електронний режим доступу: https://ru.wikiquote.org/wiki/%D0%9C%D0%B5%D0%B8%D1%80_%D0%A8%D0%B0%D0%B%D0%B5%D0%B2
4. Łukaszewicz B. Emocje – kultura – język. Wyrażanie emocji negatywnych w polonistycznej praktyce glottodydaktycznej. Warszawa: Polonicum, 2022. 478 s.
5. Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C2 / Pod red. I. Janowskiej, E. Lipińskiej, A. Rabiej, A. Seretny, P. Turka. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2011. 216 s.
6. Szumska D. O emocjach bez emocji // Język a Kultura / Pod red. I. Nowakowskiej-Kempnej. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2000. T.14. S. 199-207.
7. Wierzbicka A. Kocha, lubi, szanuje. Warszawa: Wiedza Powszechna, 1971. 279 s.

Астахова Алла Андріївна

*кдоцент кафедри світової літератури та теорії літератури
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*

Начкебія Ніна Андріївна

вчитель Ковського ліцею №77, директор музею історії Ковського ліцею №77

МІФО-ФОЛЬКЛОРНІ РЕЦЕПЦІЇ ТА ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНА РОЛЬ В ЛІРИЦІ ЛІНИ КОСТЕНКО

Євген Гуцало писав, що поезія Ліни Костенко відкрита «в космос ... загальнолюдської історії, і та історія – не скам'янілі релікти, а живе дійство, яке начебто продовжує завершуватися і сьогодні» [1, с.510]. І хоч ця образна характеристика пов'язана з особливостями використання поетесою образів історичного та культурного минулого різних народів, але, на наш погляд, може стосуватися образів і мотивів, генетично пов'язаних з міфологією і фольклором. Це теж сприяє розширенню космосу її поезії.

Як відомо, міфологія і фольклор - це невичерпне джерело сюжетів, образів та мотивів. Кожна епоха по-своєму актуалізує теми та проблеми, закладені в міфах, епосах та казках. Звертаючись до міфологічних сюжетів, кожен автор трансформує їх, наповнює іншим змістом, по-новому тлумачить відповідно до думки, яку хоче донести до читача. Це ж можна сказати і про особливості використання міфологічних і фольклорних сюжетів і образів, до яких звертається Ліна Костенко у своїй ліриці. Особливо часто в її ліриці зустрічаються образи античної міфології. В вірші “Климена” поетеса звертається до, мабуть, найвідомішого міфа, міфа про Прометея, але головною героїнею його стає не Прометей, а його дружина. Костенко,

правда, називає її іменем матері Прометея, яка, як і його дружина, була океанідою. Ця неточність, на нашу думку, не є принциповою. Поетеса зосереджує увагу на почуттях жінки, що бачить страждання, на які приречений її чоловік:

Орел впинався кігтями в рамено,
клював печінку...

Ми дивимося на все саме її очима. Вона бачить, "... як він... спливає кров'ю! І як та кров по каменю рудому стікає вниз і капає, червона...". Опис дуже короткий, але завдяки тому, що в ньому двічі використовується слово "кров" і епітет "червона", поетесі вдається підкреслити весь трагізм того, що відбувається. Він підсилюється і фінальними рядками вірша, з яких ми дізнаємося, що люди вже забули подвиг Прометея, забули, чим він пожертвував заради них, бо сміються в спину Климені:

— Це та, що в неї чоловік на скелі!

Він, кажуть, злодій. Щось украв, здається.

Тобто міф про Прометея використовується Ліною Костенко, щоб засудити людську невдячність і байдужість до тих, хто здійснює заради них подвиг і цим прирікає себе на страждання.

В чомусь схожу думку допомагає донести до читача і вірш "Брейгель. "Падіння Ікара"". Це по суті поетичний коментар до картини Брейгеля, яка є своєрідною ілюстрацією до міфа про Ікара. Бажаючи пізнати незвідане, Ікар хотів піднятися до сонця, але впав, і, згідно Брейгелю, цього ніхто не помітив, отже і не оцінив силу його духу і його героїзм. В цей час кожен займався своєю буденною роботою:

Гула бджола. Ратай ходив за плугом.
Підперся ген гирлигою пастух.
Ішов кораблик, напинав вітрила.
Тягнув з води рибалка окунця.

Те, що відбулося, всі сприйняли, як "десь щось шубоснуло у воду..., тільки "пасту оглянувсь", а ратай і не чув".

Про важкість сходження до вершин буття і необхідність цього постійного сходження, а не буденного животіння розмірковує Костенко у вірші "Тінь Сізіфа". Вона переосмислює образ міфологічного героя, покараного богами за обман. Він перетворюється на символ людини, яка попри всі труднощі і неможливість досягти ідеалу, все ж прагне цей ідеал досягти, хоч "камінь в прірву котиться з-під ніг". Більш того, для неї Сізіф асоціюється з тими, хто прагне саме "на Україні камінь цей тягти". Отже йдеться про людей, що хочуть вивести країну "з гущавин...у сьоме небо...". Не випадково у вірші названо ім'я одного з таких людей - Євгена Поповича, відомого українського філософа, цього "Мефістофеля у кедах", як його

характеризує поетеса. І ця асоціація не випадкова, Мефістофель сперечається з Богом, вважаючи створений ним світ недосконалим. Шлях Сізіфа важкий і довгий:

Ще крок, Сізіфе. Не чекай на оплески.
Для глядачів тут сцена закрута,
де чорний беркут з крилами наопашки
хребет землі до сонця поверта.
А ми йдемо, де швидше, де поволі.
Йдемо угору, і нема доріг.

В іншому вірші “По сей день Посейдон посідає свій трон...” образи античних богів Л.Костенко використовує, щоб намалювати картину гармонійної природи, якій загрожує людське недбальство :

По сей день Посейдон посідає свій трон.
У правиці тримає тризуба.
В голубій одіссей реліктових крон
причалась і зваба, і згуба...
... Поки танкер якийсь не наскочить на риф
й не розіллє муари мазуту.

Боги античності в контексті вірша виступають символами і явищ природи, і людських почуттів та творчості. Посейдон - символ моря, Фавн - лісів, Парнас - гір, Амур - кохання, Пегас - творчості, поезії, навійної морем. Афродіта асоціюється з красивою дівчиною. Ім'я богині не названо, а замінено перифразом “античний гламур”, який відсилає нас до сучасності.

Але є вірші, в яких образи і сюжети античних міфів використовуються, так би мовити, “епізодично”, тобто входять в тропи, як, наприклад, у вірші “А затишок співає мов сирена...”. В перших рядках твору Костенко порівнює себе з Одиссеєм і протиставляє себе йому, хоч це не зовсім точно:

А затишок співає, мов сирена.
Не треба воску, я не Одиссей.

В міфі розповідаються, що, пропливаючи під час мандрів повз острів сирен, Одиссей наказав заліпити своїм супутникам воском вуха, щоб вони не чули їх спів, не піддалися бажанню наблизитися до цього острова і кораблі не розбилися об кам'яні скелі. Сам Одиссей попросив прив'язати себе до щогли і чув голос сирен. У цьому вірші поетеса порівнює себе з першими християнами, на яких випускали диких хижих звірів. Вона знає, що її “потягнуть на арену” і на неї “звіра нацькують”. Так алегорично вона зображує свої взаємини з тією владою, що розправлялась з представниками руху шістдесятників. Вона відчуває загрозу в тиші, яка панує навколо. І це тиша байдужості суспільства, але у героїні немає страху: “тут головне –

дивитись в очі звіру і просто залишатися людьми”. “Своїм катом і вмить свою останню” вона говорить:

Мене спалить у вас немає змоги.

Вогонь холодний, він уже погас.

І ваші леви лижуть мені ноги.

І ваші слуги насміялись з вас.

У вірші “Три принцеси” передати сум, який викликає розуміння невблаганності часу, над яким людина не має влади, поетесі допомагають і міфологічні, і фольклорні образи. Костенко згадує своє дитинство і маминих кузин, які асоціюються у неї з трьома граціям, вони “як три принцеси із казок”, як “три Лади-Либеді”. Ці порівняння допомагають розкрити ставлення автора до цих жінок, їх сприйняття нею. Грації (у грецькій міфології харити) – три богині, які втілюють добрий, радісний і вічно юний початок життя. Про це свідчать і їх імена: Аглая (“сяюча”), Єфросінія (“благомисляча”), Талія (“квітуча”), а саме слово “харита” означає “добра, милостива”. Порівняння з принцесами підкреслює красу жінок, а те, що їх поетеса називає Лади-Либеді, характеризує їх як вірних дружин, берегинь своїх родин, свого роду. У слав’янській міфології Лада - богиня родини, шлюбу, точніше - жінки-дружини і матері. Невипадково дітей називали “ладусі,” про що свідчить всім відома дитяча забавлянка “Ладусі, ладусі, де були? - У бабусі...”. Але цим міфо-фолклорні рецепції вірша не обмежуються. Ми дізнаємося, що, поки “принцеси ходять серед клумб ... їх давно вже переслідує страшний безжалісний чаклун”, який “посилився в домі їхньому”. Невидимий, він причаївся в “годиннику з зозулькою”. І цей чаклун - невблаганний час, який врешті-решт перетворив принцес, що живуть у дитячих спогадах автора, “у сивих зморщених бабусь”. Одже в цьому вірші казковий сюжет ніби “перевернуто”: в чарівних казках принцесу або принца спочатку зачаровують чи перетворюють в чудовисько, звіра або птаха, а потім хтось, хто їх любить, повертає їм людську подобу і красу.

Є у Л.Костенко вірш “Казочка про трьох велетнів”, в якій вона згадує відомих казкових персонажів Вернигору, Верниводу і Вернидуба. Вони журяться і дорікають собі : “Ми телепні, ми телепні, ми телепні! ” . Ці велетні ніяк не можуть знайти у собі рішучості, “хоч і сила є, і серце не мізерне”, щоб “перевернути” життя на краще Іронічне ставлення поетеси до них відчувається навіть у назві твору, в якій вона використовує не слово “казка”, а слово “казочка”. Як відомо, пестливі суфікси частіше всього використовуються в словах, адресованих дітям, а вони маленькі і слабкі. По суті цей вірш в алегоричній формі виражає думку, що прямо сформульована в риторичному запитанні, яке завершує вірш Л. Костенко “Ні щастя, ні волі, ні чуда...” :

Коханий мій рідний народе, чи збудешся врешті чи ні?

До традиційних для міфів і фольклору образів коня і ворона поетеса звертається у короткому вірші “Біле - біле - біле - поле ....”. Він побудований на контрасті двох кольорів : білого (“Біле - біле - біле - поле ....”) і чорного (“чорний гомін”). Символічно, що епітет “біле” використаний тричі, а епітет “чорний” - два рази. Кінь у вірші стає символом життя і активної дії, бо “скаче кінь, копитом цокає, тонко вухами пряде...”. Відомо, що образ коня в міфах багатьох народів світу асоціюється з богами, від яких залежали природні стихії, а отже – життя людей. На колісниці, запряженій кіньми, рухався по небу давньогрецький бог сонця Геліос. Вчені дійшли висновку, що спільним для багатьох індоєвропейських народів є образ бога сонця на колісниці, яка запряжена саме кіньми. Цікаво, що і на знаменитому Збручанському ідолі під обличчям бога Перуна, який керував громом, блискавками, теж зображений кінь. Ворон же в міфах народів світу і, зокрема, у слов’янських, пов’язувався зі смертю. Проаналізувавши особливості образу ворона в міфах та фольклорі різних народів світу, можна стверджувати, що цей образ є хтонічним, демонічним і асоціюється з царством мертвих, смертю та кривавою битвою. Саме тому в вірші Ліни Костенко на відміну від коня, який знаходиться в русі, вороння “посідало і замріялось про убитого коня”. Вірш завершується оптимістичними рядками :

Ще ви, чорні, передохнете,
поки кінь цей упаде.

Ці рядки виражають зневагу і ненависть до вороння і віру в неможливість здолати коня, який у контексті вірша може асоціюватися і з самою поетесою, яка свого часу кинула виклик владі, а зараз - і з Україною, яка відстоює своє право на існування.

Як бачимо, міфологічні і фольклорні образи і сюжети в віршах Ліни Костенко допомагають поетесі звернутися до проблем, що її хвилюють і на які вона хоче звернути увагу і своїх читачів.

Список використаних джерел

1. Гуцало Є. [Вступне слово до поезії Ліни Костенко] Євген Гуцало// Золотий гомін. Українська література: хрестоматія для 11 класу сер.шк / Євген Гуцало. К., 1995. 566 с.